

TÜRKİYE
İNSAN HAKLARI VE
EŞİTLİK KURUMU

UMUT ÖZEL BAKIM VE REHABLİTASYON MERKEZİ ZİYARETİ

(Rapor No: 2020 / 15)

(Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu'nun 07.04.2020 tarih ve 2020/93 sayılı kararında oy çokluğu ile kabul edilmiştir.)

NİSAN 2020

İçindekiler

KISALTMALAR	3
GİRİŞ	4
A. GENEL BİLGİLER	5
a. Merkeze İlişkin Genel Bilgiler	7
b. Özgürlüğünden Mahrum Bırakılan Kişilere İlişkin Genel Bilgiler.....	10
B.TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER	11
a. Fiziksel Koşullar.....	11
b. İşkence ve Kötü Muamelenin Önlenmesi, Disiplin ve Şikayet Mekanizmaları	13
c. Sağlık Hizmetleri, Bakım ve Beslenme	14
d. Kontrol Yöntemleri	15
e. Sosyal Faaliyetler, Günlük Yaşam ve Dış Dünyayla İletişim.....	16
C. DEĞERLENDİRME ve TAVSİYELER	17
<i>C.1. Merkeze Yönelik Değerlendirme ve Tavsiyeler</i>	17
<i>C.2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına Yönelik Değerlendirme ve Tavsiyeler</i>	18

KISALTMALAR

BM	: Birleşmiş Milletler
CAT	: Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme
CPT	: Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
EHS	: Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi
OPCAT	: İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek İhtiyari Protokol
TİHEK	: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
UÖM	: Ulusal Önleme Mekanizması

GİRİŞ

1. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK); 6701 sayılı Kanunla, insan onurunu temel olarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek üzere kurulmuştur.
2. Türkiye, 14 Eylül 2005 tarihinde İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokolü (OPCAT) imzalamıştır. 2011 yılında onaylanarak yürürlüğe giren ve Türkiye açısından bağlayıcılık kazanan OPCAT'nin amacı: *“işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezayı önlemek üzere, uluslararası ve ulusal bağımsız organların, kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretlerde bulunacağı bir sistem kurmaktır.”*¹
3. 6701 sayılı TİHEK Kanununun 9/1-ı bendi uyarınca OPCAT hükümleri çerçevesinde Ulusal Önleme Mekanizması (UÖM) olarak görev yapmak Kurumun görevleri arasında yer almaktadır. Kanunun 2/1-k bendine göre UÖM; *“İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretler yapmak üzere oluşturulan sistemi”* ifade etmektedir.
4. 6701 sayılı TİHEK Kanununun 9/1-j bendinde, Kurumun, özgürlüğünden yoksun bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin buldukları yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirmek görevini haiz olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda huzurevi ve yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezlerine ziyaret gerçekleştirmek TİHEK'in görev ve yetki alanına girmektedir. Özel Umut Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi, OPCAT bağlamında Kurumun ziyaret düzenlediği merkezlerden birisidir.
5. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu üyelerinin eşlik ettiği ziyaret heyetinde, ... yer almıştır.
6. Bu rapor, TİHEK tarafından 6701 sayılı Kanunun 9/1-j maddesine ve 6701 sayılı Kanunun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 96/3

¹ Uluslararası Af Örgütü, Combating Torture: A Manuel for Action, 1. Baskı, Londra,2003, s.141-142.

maddesine binaen alınan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulunun 19.02.2019 tarihli ve 2019/76 sayılı kararı ve Başkanlık Oluru uyarınca 11 Ekim 2019 tarihinde gerçekleştirilen Özel Umut Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi Müdürlüğü izleme ziyareti neticesinde edinilen tespit, gözlem ve görüşmelerin ulusal ve uluslararası normlar bağlamında değerlendirilmesini ihtiva etmektedir.

7. Ziyaret, ilk olarak merkezin müdürü, merkez sorumluları ve merkez psikososyal servis birimi meslek elemanları ile yapılan ilk görüşme ile başlamıştır. Ardından ziyaret heyeti tarafından bedensel engelli ve ruhsal engelli bölümleri gezilmiştir. Bu çerçevede, ruhsal ve bedensel engelli bölümlerinin kadın ve erkek yatak odaları, sakinlere ait banyo ve tuvaletler, ortak oturma alanları, hobi odaları, çamaşırhane, yemekhane, terzihane, sigara odaları, mutfak, merkezin bahçesi, sağlık odası ve fizyoterapi odası yerinde incelenmiştir. Ziyaret esnasında sakinlerle birebir ve toplu görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca servislerde görevli personelle de görüşmeler gerçekleştirilerek servislerin işleyişine ilişkin bilgi alınmış, personelin karşılaştıkları sorunlar hakkında görüş alışverişinde bulunulmuştur.
8. Merkezin incelenmesinin ardından Merkez yönetiminden ilgili belgeler teslim alınmış, idare ile son görüşme gerçekleştirilerek Merkeze ilişkin ilk tespit ve gözlemler paylaşılmıştır. Merkez yetkililerinin ve personelinin işbirliği ve diyaloga açık olmaları ziyaret heyetince memnuniyetle karşılanmıştır

A. GENEL BİLGİLER

9. 04.11.2016 tarihli ve 29878 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliğine göre yatılı olarak hizmet veren özel bakım merkezleri, zihinsel, bedensel, ruhsal engel gruplarından biri, ikisi ya da tamamına hizmet verebilmektedir. Merkezler, 0-12, 13-18 ve 19 yaş ve üzeri kız/kadın ve erkek gruplarına göre planlanmaktadır. Ayrıca bu merkezler gündüzlü bakım hizmetleri de verebilmektedir.
10. Merkez hizmetlerinden faydalanabilmek için 18 yaşını tamamlamamış bakıma ihtiyacı olan engelli birey için ilgili mahkemelerden alınacak koruma altına alınması ve bir bakım merkezine yerleştirilmesi kararı ile velayet altında değil ise vesayet altına

alınması ve vasi atanması kararı; 18 yaşını tamamlamış olup akıl hastalığı veya akıl zayıflığı sebebiyle işlerini görememesi veya korunması ve bakımı için kendisine sürekli yardım gerekmesi ya da başkalarının güvenliğini tehlikeye sokması nedenleriyle kısıtlanması gerekli olan engelli birey için ilgili mahkemelerden alınacak kısıtlanması ve bir bakım merkezine yerleştirilmesi kararı ile velayet altında değil ise vesayet altına alınması ve vasi atanması kararı gerekmektedir.

11. Engellilerin bakım merkezine yerleştirilebilmesi için mülki amirler, sağlık kuruluşları, köy muhtarları, genel kolluk kuvvetleri ve belediye zabıta memurları, çevrelerinde bulunan engellilerin özel bakım merkezine yerleştirilmesi için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı il müdürlüklerine veya sosyal hizmet merkezlerine bildirimde bulunabilmektedir. Ayrıca, diğer kamu kurum ve kuruluşları, vatandaşlar, engellilerin kendileri veya akrabaları da bildirimde bulunabilmektedir.
12. Ayrıca, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının 08/02/2017 tarihli Engelli Bireylerin Acil Yerleştirilmesi İşlemleri konulu 2017/02 Nolu Genelgesi doğrultusunda engelli bireyin barınmasını sağlayacak ortamın; bakımını sağlayacak aile, akrabası ya da yasal temsilcisinin; bu kimselerin engelli bireye bakabilecek durumda olmaması veya ihmal ve istismara açık durumda olması halinde yerleştirme işlemine ilişkin evrakların tamamlanması beklenilmeksizin acil olarak engel, yaş ve cinsiyet durumuna uygun bir bakım merkezine yerleştirilmesi de mümkündür.
13. Engelli bireyin bakım ücretinin kendisi, ailesi veya üçüncü kişiler tarafından ödenmesi ya da merkez tarafından ücretsiz¹ ya da indirimli bakılması mümkündür. Engelli birey, yasal temsilcisi veya ailesinin yerleştirilmeyi talep ettiği merkez ile yapılan sözleşmeye istinaden merkeze yerleştirilmektedir. Bu kapsamda merkeze kabul edilecek engelli bireyler için ağır engelli olma şartı aranmamakta; yalnızca engelli sağlık kurulu raporu istenmektedir; ancak kişinin merkezin hizmet verdiği engel ve yaş grubunda olması gerekmektedir. Merkez tarafından indirimli, ücretli ya da ücretsiz kabul edilen kişiyle yapılan sözleşmenin suretinin en geç 5 gün içinde il müdürlüğüne gönderilmesi gerekmektedir. Ayrıca özel bakım merkezlerinde ücreti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından ödenen engelli bireyler de kalabilmektedir. Devlet

¹Ücretsiz kontenjandan, ücreti Bakanlık tarafından ödeme kriterlerine uygun olmayan, ekonomik ve sosyal yoksunluk içerisinde bulunan engelliler yararlandırılır.

destekli olarak bu merkezlerde kalabilmek için “Engelli Sağlık Kurulu Raporu” alınması gerekmektedir.

14. Merkeze kabul, engellinin kendisi veya yasal temsilcisinin imzaladığı dilekçenin gerekli evrak ile birlikte Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne gönderilmesi ve Müdürlüğün onay vermesi sonrasında gerçekleşmektedir. Merkezden çıkış işlemleri de engellinin kendisi veya yasal temsilcisinin imzaladığı dilekçenin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne gönderilmesi suretiyle olmaktadır.
15. Ücreti kendisi veya yakını tarafından ödenecek engelliler için “Engelli Bakım Sözleşmesi” hazırlanmaktadır.

a. Merkeze İlişkin Genel Bilgiler

16. 2006 yılı itibari ile Konya Akşehir'de hizmet vermeye başlayan Özel Umut Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi 223 kapasiteli ve ziyaret tarihi itibari ile tam kapasite hizmet vermektedir. Ayrıca 300 kapasiteli yeni bir hizmet binası yapımının olduğu, yapılan bu binanın Türkiye'nin en büyük binası olacağı ifade edilmiş ve yakın zamanda tamamlanacağı belirtilmiştir.
17. Merkezde, ruhsal, zihinsel ve bedensel engel gruplarında kadın ve erkek engelli bireylerin bakım hizmetleri alanlarında eğitimli personelce desteklenmektedir.
18. Merkezde kalan bireylere üç bloğu olan tek bir bina içinde yatak odalarının da bulunduğu 3 katta bakım hizmeti verilmektedir. Bu katlarda ayrıca yemekhane, çamaşırhane, mutfak, sosyal faaliyet alanları, sigara odaları, sağlık servisi ve teknik işlerin takip edildiği odalar bulunmaktadır.
19. Bakım merkezinin kendisine ait geniş bir bahçesi bulunmaktadır. Bahçe farklı faaliyetlerin gerçekleştirilmesi üzerine bölümlere ayrılmıştır. Her engel grubuna ait bahçe içerisinde, gruplar arası çatışmanın azaltılması amacı ile farklı saatlerde kullanım düzenlenmiştir. Bahçe içerisinde terzihane, güzellik merkezi, hayvanlara ayrılmış ve tellerle çevrilmiş bölüm ile hobi işlerinin yapımı için yaz kış kullanılabilir kapalı bir bölüm bulunmaktadır.
20. Merkezin kapasitesi 223 kişi olup, 223 kayıtlı birey bulunmaktadır. Toplam 69 oda bulunan merkezde oda, engel durumu ve cinsiyete göre dağılımı aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Her katta ortak kullanımda banyo ve tuvalet bulunmaktadır.

Tablo 1. Merkezde bulunan oda sayısı ve odaların metrekareleri

RUHSAL ERKEK	BEDENSEL ERKEK	ZİHİNSEL ERKEK
21,55 m ² - 3 adet oda	28,28 m ² - 1 adet oda	21,55 m ² - 3 adet oda
21,56 m ² - 5 adet oda	28,27 m ² - 2 adet oda	21,56 m ² - 5 adet oda
23,44 m ² - 1 adet oda	28,26 m ² - 1 adet oda	
	28,29 m ² - 1 adet oda	
RUHSAL KADIN	BEDENSEL KADIN	ZİHİNSEL KADIN
21,55 m ² - 3 adet oda	28,28 m ² - 1 adet oda	21,55 m ² - 3 adet oda
21,56 m ² - 5 adet oda	28,27 m ² - 2 adet oda	21,56 m ² - 5 adet oda
23,44 m ² - 1 adet oda	28,26 m ² - 1 adet oda	
	28,29 m ² - 1 adet oda	
RUHSAL 1	BEDENSEL 1	ZİHİNSEL 1
23,44 m ² - 1 adet oda	23,97 m ² - 3 adet oda	18,24 m ² - 1 adet oda
21,56 m ² - 5 adet oda	28,26 m ² - 2 adet oda	18,25 m ² - 3 adet oda
24,38 m ² - 1 adet oda		21,56 m ² - 4 adet oda
18,25 m ² - 3 adet oda		24,38 m ² - 1 adet oda
18,24m ² - 1 adet oda		

21. Merkezde görevli personel katlara erişimi güvenlik kartları ile sağlamaktadırlar, bu sayede engelli bireylerin kontrol dışı katlarından ayrılmalarının önüne geçildiği ifade edilmiştir.
22. Merkezde toplam 180 tane güvenlik kamerası bulunduğu ve kayıtların 40 gün boyunca saklanabildiği, bir vaka yaşanması halinde görüntülerin saklandığı ifade edilmiştir. Kamera odasında sürekli bir personel bulunmadığı belirtilmiştir.
23. Merkezde Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliğinde belirtilen bölümlerin tamamı bulunduğu, binanın engelli bireylere yönelik gerekli düzenlemeler ile inşa edildiği görülmektedir.
24. Merkezlerde çalışan personel sayısı ve niteliği merkezin büyüklüğüne, düzenine ve amacına uygun olmalıdır. Personel sayısının ve niteliğinin merkezde kalan engelli bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi gerekmektedir.
25. Merkezde çalışan personel vardiya sistemi ile tam zamanlı hizmet vermektedir.
26. Merkezde görev yapmakta olan personele ilişkin sayısal veriler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır:

Tablo 2: Merkezde fiilen hizmet veren personel sayısı

	KADIN	ERKEK
SOSYAL ÇALIŞMACI	4	1
FİZYOTERAPİST	0	2
DİYETİSYEN	1	0
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENİ	0	1
BAKIM PERSONELİ	54	33
BÜRO PERSONELİ	1	0
ŞOFÖR	0	1
TEKNİSYEN	0	1
TEMİZLİK PERSONELİ	2	3
SAĞLIK PERSONELİ	5	3
MUTFAK PERSONELİ	1	1
İŞ GÜVENLİĞİ UZMANI	1	0
İŞ YERİ HEKİMİ	0	1

27. Merkezdeki personel sayısı, Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği çerçevesinde bakılan engelli birey sayısı üzerinden hesaplanarak merkez mevcuduna göre personel sayılarının değişebildiği ifade edilmiştir. Ancak Merkez idaresi, hastaneye gitme vb. durumlarda refakatçi gerektiğinden kurumda personel sıkıntısı yaşamamak adına fazla sayıda personel çalıştırdıklarını ifade etmişlerdir.

28. Merkezde çalışan meslek elemanları katlarda kat sorumlusu olarak görevlendirilmişlerdir.

29. Merkezde görevli bakıcı personelin tamamının hasta ve yaşlı bakım eğitimi sertifikalarının bulunduğu ifade edilmiştir.

30. Merkezde personele düzenli olarak ve planlı bir şekilde çeşitli eğitimler verildiği ifade edilmiştir. Merkez çalışanlarının belirli sürelerde planlanmış veya plan dışı hizmet içi eğitim aldıkları ifade edilmiştir. TSE Eğitimi, iş sağlığı ve güvenliği, engellilerle iletişim, engellilerin sosyalleşmesi, engellilerimizi ve engel gruplarımızı tanıyalım, yatan engellilere nasıl pozisyon verilir, engellilerde beslenme alışkanlığı, hijyen ve sanitasyon, temizlik ve hijyen, engellilerde bakım ve sağlık, engellilerde sosyal çalışma gibi eğitimler verildiği öğrenilmiştir.

31. Merkezde yangın alarm sistemi olduğu ve aktif olarak çalıştığı, jeneratör bulunduğu öğrenilmiştir.
32. Merkeze ait bir ambulans olduğu, araç ve şoför olduğu, araçların şoförün merkezde kalan bireylerin eğitim, sağlık ve sosyal faaliyet katılımları için transferlerini sağladığı belirtilmiştir.
33. Merkezde çalışan personelden haklarında olay tutanağı düzenlenen, disiplin cezası verilen veya adli ceza verilen personel bulunmadığı belirtilmiştir.
34. Merkezin ziyaret edilmesi sırasında koruma ve bakım altında bulunan engelli bireylerle gerçekleştirilen görüşmelerde genel itibarı ile personel ve idareden memnuniyet duyulduğu gözlemlenmiştir.

b. Özgürlüğünden Mahrum Bırakılan Kişilere İlişkin Genel Bilgiler

35. Merkezde ziyaret tarihinde ruhsal, bedensel ve zihinsel olmak üzere toplam 223 bireye bakım hizmeti vermektedir.
36. Merkeze engelli bireylerin kabulleri; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından sunulan teklifle ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğünün “Engelli Bireylerin Acil Yerleştirilmesi İşlemleri” konulu 2017/02 sayılı genelgesi gereği Acil Valilik Oluru ile engelli alımlarının yapıldığı belirtilmiştir. Engelli bireyin merkezden ayrılması ise; akli melekeleri yerinde engelli bireyin kendi talebi doğrultusunda, kendi kararlarını veremeyecek durumda olan engelli bireylerin ise yakınlarının veya vasisinin talebi ile merkezden ayrılabilirdikleri, ayrıca nakil ve vefat nedeni ile merkezle ilişkilerinin kesildiği ifade edilmiştir.
37. Merkeze kabulü yapılacak engelli bireyin en az %50 Ağır engelli sağlık raporunun olması gerekmektedir.
38. Merkeze kabulü yapılacak engelli bireyin dışarıdan getirdiği kişisel eşyaların, günlük yaşamında kullanabileceği eşyalar haricinde hazırlanan tutanakla emanet eşya olarak alındığı, merkezden ayrılmaları halinde vasisine veya yakınlarına verildiği ifade edilmiştir.

39. Merkezde kalmaya başlayan sakinler için bireysel olarak günlük yaşam çizelgelerinin hazırlandığı, bu çizelge doğrultusunda uyulması gereken kuralların kısıtlama olmaksızın toplu yaşama uyum sürecinin desteklendiği ifade edilmiştir.
40. Engel tür ve derecesinin yüksekliği ve merkezin kuruluş amacının engelli bakımı olması nedeni ile merkezde engelli bakım hizmetlerine oldukça önem verilirken çeşitli gruplarda engelliliği bulunan bireylere yönelik rehabilitasyon çalışmalarının, mevzuatta da zorunlu olmaması nedeni ile çok sık gerçekleştirilmediği ifade edilmiştir.
41. Merkezde ruhsal engelli olarak kalmaya başlayan ve kendi talebi veya vasisi aracılığı ile merkezde zorla kaldığını ifade ederek dava açan bir birey bulunmadığı ifade edilmiştir.
42. Merkezde kalan ruhsal engellilerden bir grubun kurum dışına çıkabildikleri ifade edilmiştir. 7 senedir açık kapı sistemi uyguladıklarını, hiç kaçan bir birey olmadığını, ruhsal engelli bireylerde kısıtlanmama hissiyatı yarattığından tedavi edici olduğu ifade edilmiştir.
43. Merkezde ortalama kalma süresinin vefat, nakil, kurumdan ayrılma gibi nedenlerle belirsiz olduğu, 1 Suriye uyruklu, 1 Afgan uyruklu olmak üzere 2 tane engelli birey bulunduğu belirtilmiştir.
44. Merkezde vasisi olan yetişkin sayısının 127 olduğu bildirilmiştir. Vasilik ile ilgili olumsuz bir durum yaşamadıklarını, vasi bulunmazsa Merkez çalışanlarından birinin vasi olduğu belirtilmiştir.
45. Merkezde kalan engelli bireylerin psikososyal servis tarafından bir ay takip ve gözlemi yapıldıktan sonra kaldıkları odalarda yatak başlarında kullanılması için engelli bireyi tanıtan, hassasiyetlerini belirten kısa bir tanıtıcı bilgi notunun yer aldığı görülmüştür. Bu uygulama ile rotasyon yapılması veya yeni bir personel göreve başladığında engelli bireye yaklaşım konusunda ön bilgiye sahip olması açısından önemli bir etmendir.

B.TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER

a. Fiziksel Koşullar

46. Merkezde zihinsel, bedensel ve ruhsal engelli bireylerin kaldıkları bölümler birbirinden fiziksel olarak ayrılmış durumdadır. Sadece zihinsel engel grubunda kadın bireylere

- bakım hizmeti verilmektedir. Kadın ve erkek bireyler aynı katta farklı bloklarda kalmaktadırlar.
47. Merkezin genelinin ve odaların aydınlatması yeterli seviyede olduğu ve güneş ışığını iyi aldığı, temiz olduğu, pencerelerde güvenlik amaçlı korkulukların olduğu, odalarda her bireye göre bir dolap ve bir etajer ve bir yatak olduğu, bedensel engelli bireylerin dolaplarının rahat ulaşabilmeleri adına boylarının erişebileceği uzunlukta olduğu gözlemlenmiştir.
48. Merkezde engellilerin istedikleri vakit sıcak suya erişimlerinin olduğu belirtilmiştir.
49. Merkezde ısınmanın yerden ısıtma sistemi ile sağlandığı belirtilmiştir. Merkezde ısınma sisteminin kış soğuklarında çorap ve terlik kullanmayan engelli bireylerin soğuktan etkilenmelerinin önüne geçilmesi ve açıkta duran peteklerin bir şekilde fiziksel hasara neden olmaması gibi amaçlarla yerden ısıtmalı olarak kurulduğu ifade edilmiştir.
50. Merkezde kalan bireylerin oda yerleşimlerinde cinsiyet engel durumları, aile ve özel durumlarının etkili olduğu, aynı odada kalan bireyler arası uyumsuzluk yaşanması halinde bireylerin genel durumları gözetilerek geçici ve kısa süreli kat-oda değişikliğinin yapılabildiği ifade edilmiştir.
51. Merkezde ortak alanlarında TV olduğu ayrıca ortak alanlarda ayrı bir bölüm olarak sigara alanları olduğu ifade edilmiştir.
52. Merkezin genel olarak temiz olduğu gözlemlenmiştir. İdare, temizliğin personel tarafından her gün yapıldığını, çarşafların rutin olarak haftada bir kez ve ihtiyaç halinde değiştirildiğini ifade etmiş, sakinler herhangi bir şikâyette bulunmamıştır.
53. Merkez bahçesinde terzihane olduğu, terzihanede kurum çamaşırlarının çarşaf, yastık kılıfları vb. ürünlerin dikildiği ifade edilmiştir. Çarşaf, nevresim takımı gibi ürünlerin çok sık yıkandığı, bu sebeple kaliteli kumaş kullandıklarını ve uzun süre kullanabildiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca engelli bireylerin tadilat işlerinin de terzihanede yapıldığı ifade edilmiştir.
54. Genel olarak sakinlerin kişisel bakımlarının yapıldığı, kıyafetlerinin temiz ve kendilerinin hijyen bakımından iyi halde olduğu gözlemlenmiştir.
55. Haftada iki defa banyo yaptırılan merkez sakinleri, istemeleri halinde banyo yapabildiklerini, kişisel bakımlarının da düzenli gerçekleştirildiğini ifade etmişlerdir.
56. Sağlık personeli tarafından belirli aralıklarla ayak ve yara bakım kontrollerinin yapıldığı belirtilmiştir. Merkezde 7/24 sağlık personeli bulunmaktadır. Sağlık personeli nöbet

- sistemi ile çalışmaktadır. Engellilerin ayda bir kez kilo takibi yapıldığı bildirilmiştir. Yatan hastaların takibinin mezro ile yapıldığı belirtilmiştir.
57. Merkez yönetimi sağlık ile ilgili otomasyon sistemi oluşturduklarını, sistemin çok verimli bir çalışma imkanı sunacağını ve diğer rehabilitasyon merkezlerinin de kullanımını için ortak bir çalışma yapılacağı belirtilmiştir.
58. Merkezde berber ve kuaför olarak görev yapan bir personel bulunduğu, ihtiyaç halinde engelli bireylere hizmet verdiği belirtilmiştir. Bu hizmetlerin merkez bahçesinde yer alan güzellik merkezinde yapılmakta olduğu görülmüştür.
59. Çamaşırların merkez çamaşırhanesinde yıkandığı, çamaşırhanede sürekli bir personel bulunduğu, çok sık çamaşır yıkandığı, sanayi tipi makineler kullanıldığı görülmüştür. Çamaşırhanede ayrıca kurutma makinesi da bulunmaktadır. Merkez yerden ısıtmalı olduğundan çamaşırların çok hızlı kuruduğu ifade edilmiştir. Çamaşırhanede ayrıca fazla kıyafetlerinde bulunduğu bir bölüm olduğu, eksik veya ihtiyaç duyulduğu takdirde buradan temin edildiği belirtilmiştir. Çamaşırhane merkez binasının en üst katında yer almaktadır ve havalandırma sorunu bulunmamaktadır.
60. Kendileri ile görüşme yapılan sakinler çamaşırlarının karışmadığını ve çok sık yıkandığını ifade etmişlerdir.

b. İşkence ve Kötü Muamelenin Önlenmesi, Disiplin ve Şikayet Mekanizmaları

61. EHS'nin 15'inci maddesine göre Taraf Devletler engellilerin işkence veya zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye veya cezaya karşı diğer bireylerle eşit koşullar altında korunmasını sağlamak için etkin bir şekilde gerekli bütün tedbirleri almakla yükümlüdür.
62. Merkezde yapılan incelemeler sırasında sakinlerin genel olarak hallerinden memnun olduğu gözlemlenmiştir. Kalanlarla yapılan görüşmelerde personel noktasında sıkıntı yaşanmadığı, şiddet uygulayan kimsenin olmadığı ve sunulan hizmetlerden memnun oldukları dile getirilmiştir.
63. Merkez tarafından kötü muamele kapsamında bugüne kadar adli mercilere yansıyan bir olayın bulunmadığı ifade edilmiştir.

64. Merkezde kalan sakinlerin kendi aralarında çıkan tartışmalar için gerekli önlemlerin bakım elemanlarınca alındığı, kat sorumlusuna bilgi verildiği ifade edilmiştir.
65. Kurulda bakım hizmeti alan engellilerin ölüm nedenleri "doğal ölüm" dür. Kronik hastalıklarda sonbahar ve ilkbahar aylarında ölüm oranlarının arttığı belirtilmiştir. Genel olarak ölümlerin 65 yaş üzeri bireylerde gerçekleştiği ifade edilmiştir.
66. Bu zamana kadarki ölümlerde otopsi talep edilmediği ve otopsi yapılmadığı ifade edilmiştir.
67. CPT'ye göre etkili şikâyet prosedürleri kötü muameleye karşı temel bir güvencedir. Bu kapsamda, özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilerin kendisinin, ailesinin veya yasal temsilcisinin hem alıkonulma merkezi idaresine hem de bağımsız organlara başvuru yapabilmesi önem taşımaktadır. DSÖ, özgürlüğünden mahrum bırakılanların şikâyetlerinin incelenmesiyle alıkonulma merkezlerindeki yaygın olan problemlerin veya hak ihlallerinin tespit edilebileceğini ve istismar kalıplarının ortaya çıkartılabileceğini ifade etmektedir. Bu kapsamda özgürlüğünden mahrum bırakılanlardan alınan şikâyet sayısı da ayrıca önem taşımakta olup çok az sayıda şikâyet bulunması kurumda işler bir şikâyet mekanizmasının bulunmadığının veya özgürlüğünden mahrum bırakılanların şikâyet mekanizmalarına ulaşamadığının bir göstergesi olabilmektedir.¹
68. Merkez içerisinde, hizmet alan engelli birey, aileleri ve merkez çalışanlarının istek ve şikâyetlerini yazılı iletebildiklerini, yazılı herhangi bir başvuru olmadığı, sözlü şikâyetlerin de alındığı ve gerekli işlemlerin yapıldığı, şikâyeti yapan kişiye şikâyeti hakkında bilgi verildiği, çözümlenmeye çalışıldığı ve tekrarlanmasının engellenmeye çalışıldığı ifade edilmiştir.

c. Sağlık Hizmetleri, Bakım ve Beslenme

69. EHS'ye göre herkes, sağlık ihtiyacına uygun, engelliliğe dayalı ayrımcılığa uğramaksızın ulaşılabilir en yüksek sağlık standardından yararlanma hakkına sahiptir.

¹ DSÖ, *WHO Quality Rights Tool Kit Assessing and Improving Quality and Human Rights in Mental Health and Social Care Facilities*, 2012, s.31.

70. Merkezde, sağlık ve sosyal servis sakinlerin tedavi ve bakım hizmetlerini yürütmekte ve onlara psikososyal destek sağlamaktadır. Yapılan görüşmelerde sakinlerin genel olarak bu hizmetlerden memnun olduğu gözlemlenmiştir.
71. Merkeze kabulü yapılan sakinlerin mutlaka dâhiliye muayenelerinin yapıldığı, istemeleri halinde ek kontrollerinde yapıldığı, kullanılan bütün ilaçların reçeteli olduğu ifade edilmiştir.
72. Merkezin sağlık odasında, sakinler adına özel oluşturulan dolaplarda ilaçların muhafaza edildiği gözlemlenmiştir.
73. Merkezde bedensel engelli sakinler için merkezde görevli iki fizik tedavi uzmanı bulunmaktadır. Fizyoterapistin bedensel engelli bireylerle yerinde çalışmalar yaptığı, bireylerin ihtiyaçlarına göre tedavisini gerçekleştirdiği belirtilmiştir. Kendileri ile görüşme yapılan sakinler fizik tedavi ile ilgili hizmetlerden memnun olduklarını belirtmişlerdir.
74. Acil durumlar için tüm odalarda yatak başlarında çağrı butonları bulunmaktadır. Butonlardan bazılarının çalışır durumda olduğu gözlemlenmiştir.
75. Merkezde herhangi bir nedenle ilaç kullanan hastaların ilaçlarının merkez çalışanları tarafından kontrollü olarak verildiği, ilaçların ilaç odasında kişiye özel kutularda, sağlık personeline hazırlandığı ifade edilmiştir.
76. Bazı hastaların devamlı kullanması gereken ilaçların her ay doktor tarafından takibinin yaptırıldığı ifade edilmiştir.

d. Kontrol Yöntemleri

77. Ruhsal engeli olan bireylerin ve çalışanların zarar görmesini önlemek amacıyla kullanılan yöntemler “Kontrol Yöntemleri” olarak tanımlanmaktadır. Bu yöntemlerden en önemlileri tecrit ve tespit (mekanik ve kimyasal kısıtlama) olarak belirlenmiştir. Tecrit ve tespit; hapsedilme, hareketsiz bırakma ve izolasyonu içeren ve bireysel özgürlükler üzerindeki en büyük kısıtlamalardan sayılmaktadır.
78. Merkezde tespit odası bulunmaktadır. Merkez bahçesinde yer alan odanın hiç kullanılmadığı belirtilmiştir. Tespit odasında ayrıca kamera sistemi olduğu

gözlemlenmiştir. Merkezde müdahaleye ihtiyaç duyulan durumlarda sakinin doktorlarının verdiği reçetelerle müdahale edilebildiği ifade edilmiştir.

79. Merkezde 3 ana, 2 ara öğün yemek verilmektedir. Yemekler, Merkezin kendi mutfağında hijyenik koşullarda hazırlanmaktadır. Üç günlük numunelerin tutulduğu, Diyetisyen tarafından yemek listelerini incelediği dile getirilmiştir.
80. Yemek listelerinin aylık oluşturulduğu, söz konusu listenin İl Müdürlüğüne gönderildiği ve onay alındıktan sonra uygulamaya konulduğu ifade edilmiştir.
81. Bedensel engelli sakinler odalarında, ruhsal engelli sakinler yemekhanede yemeklerini yemektedir. Ruhsal engelli bölümünde kalan ve kendi başına yemek yemekte zorlananlara yardımcı olunduğu ifade edilmiştir.
82. Sakinlerle yapılan görüşmelerde yemeklerin güzel ve doyurucu olduğu ifade edilmiştir.

e. Sosyal Faaliyetler, Günlük Yaşam ve Dış Dünyayla İletişim

83. Merkezde kalan engelli bireylerin merkez dışında gündüz bakım kurumlarına rehabilitasyon eğitimlerini almak üzere gidebildiklerini, ayrıca genellikle spor yapma eğilimi olan ruhsal engelli bireylerin spor faaliyetlerini yapmaları için yönlendirildikleri ifade edilmiştir.
84. Kendileri ile görüşme yapılan engelli bireyler genellikle katlarında bulunan içinde TV bulunan çok amaçlı odada vakit geçirdiklerini, bu odada açılan müzik ile eğlenip oyun oynadıklarını ifade etmişlerdir.
85. Merkez idaresi, sakinlere yönelik sanatsal, kültürel ve sosyal etkinlikler düzenlediklerini, etkinlik planının sakinlerin sağlık durumları, mevsim koşulları ve diğer ihtimaller ile şekillendirildiği, gezi eğlence ve spor aktivitelerinin yapıldığı, tamamen yatağa bağımlı bireylerin de büyük etkinliklere katılmaları için indirildikleri, istedikleri zaman da geri çıkarıldıkları ifade edilmiştir.
86. Merkez binasında bir sinema salonu olarak kullanılan bir odanın bulunduğu ve zaman zaman film gösteriminin olduğu ifade edilmiştir.
87. Merkezde boyama etkinliği, el işi ve oyun etkinliklerinin yapıldığı bahçede bir bölüm olduğu, ancak kullanımının rutin bir programa dahil olmadığı gözlemlenmiştir.

88. Merkezde kalanların aile yanına izinli gidebilmek için kurumda bir yıl geçirmelerinin gerektiği, yakınları tarafından izinli alınabilecek durumda olanların ayda bir defa izinli gidebildikleri, haklarında tedbir kararı olmayan tüm sakinlerin aileleri tarafından ziyaret edilebildikleri ifade edilmiştir. Aile yanına izinli verilme ilgili yönetmelik gereğince yılda toplam 30 gün olduğu belirtilmiştir.

89. Merkezde bedensel engelli sakinlerin cep telefonu kullanmalarına izin verilmektedir. Diğer engelli bireylerin cep telefonu kullanımlarına izin verilmemekte ve aile görüşmeleri, uyum sürecinin aşılması ile vasisinin bilgisi dâhilinde, bir personel eşliğinde yapılmaktadır.

C. DEĞERLENDİRME ve TAVSİYELER

90. Merkez idaresi ile yapılan ziyaret sonrasında tespit edilen hususlar görüşülmüş ve paylaşılan hususların düzenlenmesi ile ilgili gerekenin yapılacağı dönütü alınmıştır. Merkez idaresinin yapıcı ve çözümleyici tutumu heyetimizce olumlu karşılanmıştır.

C.1. Merkeze Yönelik Değerlendirme ve Tavsiyeler

91. Özgürlüğünden mahrum bırakılan veya koruma altına alınan bireylerin tedavileri ve ihtiyaçları doğrultusunda kurum içerisinde ve dışında birtakım faaliyetler ile iş ve uğraşı meslek terapilerinin uygulanması oldukça önem taşımaktadır.¹ Merkezde kalan engelli bireyler için sunulan faaliyet imkânının sayısının artırılması gerektiği,

92. Merkezde odalarda bulunan acil durumlarda kullanılan çağrı butonlarının tamamının çalışır durumda olmasının öneminden dolayı çalışmayan butonların tamir ettirilmesi,

93. Merkezde planlı bir şekilde ve düzenli olarak eğitim verildiği belirtilmiştir. Bu eğitimlere ek olarak, insan hakları bilincinin artırılması, mevzuatının kavranması ve uygulama alanında farkındalık kazandırması açısından insan hakları eğitimi verilebileceği,

¹ DSÖ, WHO QualityRights Tool Kit Assessing and improving quality and human rights in mental health and social care facilities, Standard 1.7.

C.2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına Yönelik Değerlendirme ve Tavsiyeler

94. Merkez idaresinin uygulamış olduğu, merkezde hizmet alan engelli bireyleri tanıtıcı bilgi notlarının çerçevesinde yatak başlarına asıldığı, bu durumun özel ilgi ve hassasiyet gerektiren engelli bireylere yaklaşım konusunda yapıcı bir tutum sergileme açısından olumlu bir çalışma olduğu değerlendirilmiştir. Bu sebeple bu tarz bir uygulamanın tüm rehabilitasyon merkezlerinde uygulanıp yaygınlaştırılabileceği,
95. Merkezde 7 senedir ruhsal engelli bireyler için açık kapı sisteminin uygulandığı ifade edilmiştir. Bahsedilen sistemin ruhsal engelli bireyler üzerindeki faydaları ve tedavi edici olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple ruhsal engelli bireylerin kaldığı merkezlerde açık kapı sisteminin yaygınlaştırılması tavsiye edilmektedir.

KARŞI OY GEREKÇESİ

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun en önemli görevlerinden biri de kanundaki ifadesi ile İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine (OPCAT) Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde ulusal önleme mekanizması olarak görev yapmaktır.

Bu görev; Ek İhtiyari Protokolün 19. maddesinde belirtildiği üzere özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin işkence ve diğer zalimane, gayriinsanî veya küçültücü muamele veya cezaya karşı korunması amacı ile **BU KİŞİLERE YÖNELİK TUTUMU DÜZENLİ OLARAK İZLEMEK** ile yerine getirilir.

Ziyaretler sonucunda hazırlanacak raporlarda özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilere yönelik muamele ve koşulların iyileştirilmesi ve işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da onur kırıcı muamele ya da cezanın önlenmesi için, Birleşmiş Milletlerin ilgili normlarını dikkate alarak, ilgilere tavsiyelerde bulunulur.

Ulusal Önleme Mekanizması kapsamında ziyaret edilecek alıkonma yerleri kanunda sayılmamıştır. Kanun gerekçesinde özgürlüklerinden mahrum bırakılan kişilerin alıkonuldukları ceza ve tutukevleri, kamplar, bakım merkezleri gibi yerler diye örnekleme yapılmıştır.

Özgürlüklerinden adli veya idari bir kararla mahrum bırakılan kişilerin alıkonuldukları; ceza ve tutukevleri, nezarethaneler, karakollar, kamplar, geri gönderme merkezleri, iltica başvurusunda bulunmuş kişilerin veya diğer yabancı gruplarının bulunduğu nezaret merkezleri, bakım merkezleri, psikiyatri kurumları gibi yerlerin görev alanı kapsamı içerisinde kaldığı değerlendirilebilir.

Diğer taraftan OPCAT kapsamında yapılan ziyaret ve raporlamalarda “insan hakları” temelli bakış açısı ile çalışmalar yapılmalıdır. Bu sebeple yapılan inceleme, araştırma, ziyaret ve rapor hazırlama görevleri, insan hakları ve eşitlik uzmanları, insan hakları ve eşitlik uzman yardımcıları tarafından yerine getirilmesi gerekir ki zaten Kanunun amir hükmüdür. Hazırlanan raporlarda bu eksiklik ziyadesiyle hissedilmektedir.

Bu sebeplerle ziyaret edilen yerin kurumun görev alanı içinde kalmadığı gibi raporun da Ulusal Önleme Mekanizması kapsamına uygun olmadığı kanaatindeyiz.

Av. Harun MERTOĞLU
Kurul Üyesi

Saffet BALIN
Kurul Üyesi